

Aleksandra Zienkiewicz, Gabriela Czapiewska

Akademia Pomorska w Słupsku, Instytut Geografii i Studiów Regionalnych, ul. Partyzantów 27, 76-200 Słupsk;
e-mail: aleksandra.zienkiewicz@apsl.edu.pl, gabriela.czapiewska@apsl.edu.pl

ROLA ŚRODKÓW POMOCOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ W ROZWOJU TURYSTYKI NA POJEZIERZU KASZUBSKIM

Зенкевич А., Чапиевска Г. **Роль помощи фондов Европейского Союза в развитии туризма на Кашубском Поозерье.** Целью данного исследования является анализ роли фондов помощи ЕС в области туризма на его развитие в Кашубском регионе. В статье анализируются различные программы и проекты помощи, благодаря которым, получила развитие техническая и туристская инфраструктуры, расположенная в регионе.

Zienkiewicz A., Czapiewska G. **Role of aid funds of European Union in the touristic development of the Kashuba Lake Region.** The purpose of this article is to analyze the role of aid funds of The European Union which are within the range of touristic development in the region of Kashuba. In this article there have been analyzed divert aid programs and projects, thanks to which there was improvement in technical and touristic infrastructure in the mentioned region.

Słowa kluczowe: środki pomocowe UE, powiat kartuski, Pojezierze Kaszubskie

Ключевые слова: пособия по оказанию помощи ЕС, Картузский район, Кашубское Поозерье

Key words: aid funds of EU, the Kartuzy district, Kashuba Lake Region

Zarys treści

Celem niniejszego opracowania jest analiza roli środków pomocowych Unii Europejskiej w zakresie rozwoju turystycznego regionu kaszubskiego. W artykule zostały przeanalizowane różnorodne programy i projekty pomocowe, dzięki którym poprawie uległa m. in. infrastruktura techniczna i turystyczna zlokalizowana we wspomnianym regionie.

WPROWADZENIE

Fundamentalną zasadą, która towarzyszy przekazywaniu funduszy strukturalnych Unii Europejskiej do krajów członkowskich, jest tzw. dodatkowość, o której mówi Rozporządzenie Rady Wspólnoty Europejskiej ustanawiające przepisy ogólne w sprawie funduszy strukturalnych. W rozporządzeniu tym stwierdza się, że środki pochodzące z funduszy unijnych nie mogą zastępować środków publicznych lub pozostałych wydatków strukturalnych kraju członkowskiego (ZIENKIEWICZ, 2016, 2017).

Pomoc finansowa pochodząca od państw członkowskich Unii Europejskiej była, jest i będzie

ważnym czynnikiem rozwoju polskiej gospodarki. Dzięki środkom pieniężnym sfinansowano bardzo wiele inwestycji i projektów w wielu branżach społeczno-gospodarczych, w tym również w zakresie rozwoju turystyki (ŚLIWKA, 2016), dzięki rozwojowi turystyki natomiast ma miejsce aktywizacja gospodarki danego obszaru (PIROZHNIK, 2006; JAŻEWICZ, 2009; JAŻEWICZ, ZIENKIEWICZ, 2017).

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie wykorzystania środków pomocowych Unii Europejskiej uzyskanych do 2011 r. na rozwój turystyki w powiecie kartuskim. Zgodnie z regionalizacją fizycznogeograficzną B. AUGUSTOWSKIEGO i J. SYLWESTRZAKA (1979) powiat kartuski jest położony na Pojezierzu Kaszubskim.

MATERIAŁY I METODY

Podjęta problematyka badawcza niniejszego opracowania w dużym stopniu zdeterminowała dobór określonych metod i technik badawczych. W pracy zostały wykorzystane metody opierające się na informacjach wtórnych zawartych w spisach i rejestrach udostępnionych przez instytucje, takie jak:

urzędy gmin, Starostwo Powiatowe w Kartuzach, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego w Gdańsku oraz Główny Urząd Statystyczny w Warszawie.

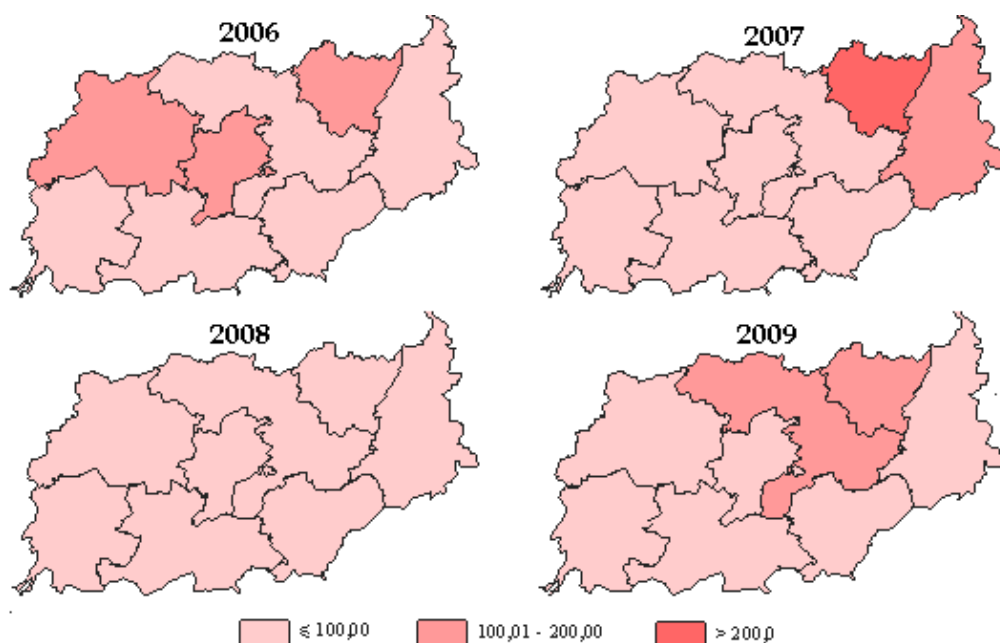
Do przeanalizowania zebranych danych posłużyły miary statystyczne przyjmujące postać wskaźników opisujących badane zjawiska, które dotyczyły w szczególności struktury środków pomocowych z Unii Europejskiej. Zastosowane metody statystyczne powiązane z metodą kartograficzną. Wizualną formę prezentacji stanowiły tabele, kartogramy oraz fotografie.

STRUKTURA ŚRODKÓW FINANSOWYCH Z BUDŻETU UNII EUROPEJSKIEJ W POWIECIE KARTUSKIM

Środki strukturalne UE mogą wspierać działania związane z rozwojem poszczególnych obszarów w określonej proporcji, która dopuszczona jest przez Unię Europejską. Problematykę wpływu integracji Polski ze Wspólnotą na wielu płaszczyznach gospodarki społeczno-ekonomicznej w Europie należy uznać za ważną i nadal aktualną. Tematyka ta jest poruszana zarówno w pracach badawczych, jak również w codziennych informacjach prezentowanych w massmediach.

W latach 2006–2009 z budżetu Unii Europejskiej do powiatu kartuskiego przekazywano środki pomocowe, które maksymalnie wyniosły około 6,9 mln zł w 2009 r. (tab. 1). Znaczna część tych środków została wykorzystana na cele inwestycyjne, które – jak wiadomo – podnoszą jakość życia nie tylko mieszkańców, ale również turystów przyjeżdżających na teren powiatu. Środki budżetu Unii Europejskiej w przeliczeniu na 1 mieszkańca we wspomnianych latach nie przekraczały 208,00 zł. W ich podziale na gminy widoczne jest pewne zróżnicowanie (rys. 1). Zdecydowana większość jednostek nie wykazywała większych wpływów, z wyjątkiem gmin: Sierakowice, Chmielno, Przdkowo i Kartuzy. Odznaczały się one pewną dynamiką w zakresie pozyskiwania środków unijnych. Jednak w największym stopniu, finansowo, skorzystały jednostki zlokalizowane w pobliżu wschodniej granicy powiatu (np. w 2007 r. – gmina Żukowo i Przdkowo) oraz gminy położone w jego centralnej części – przede wszystkim gmina Kartuzy (2009 r.) i Chmielno (w 2006 r.).

Zdolność absorpcyjna regionu (gminy), zależy od poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego i instytucjonalnego oraz od warunków, na jakich udostępniane są środki z zewnątrz (KOZAK, 2001).

Rys. 1. Środki z budżetu Unii Europejskiej (PLN na 1 mieszkańca) w powiecie kartuskim w latach 2006–2009
Рис. 1. Средства из бюджета Европейского Союза (PLN на душу населения) в Картузском повяте (районе) в 2006–2009 гг.

Fig. 1. Funds from budget of European Union (PLN *per capita*) in the Kartuzy district in 2006–2009
Źródło – Источник – Source: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl/bdl, dostęp 4.07.2015 r. Wykazy finansowe referatów finansowo-księgowych i podatkowych urzędów gmin powiatu kartuskiego.

Opracowanie własne

Tabela 1. Środki z budżetu Unii Europejskiej w powiecie kartuskim w latach 2006–2009
 Таблица 1. Средства из бюджета Европейского Союза в Карпуском уезде в 2006–2009 гг.
 Table 1. Aid funds of European Union in the Kartuzy district in 2006–2009

Grupa	Środki z budżetu Unii Europejskiej											
	2006			2007			2008			2009		
	w tym inwestycyjne			w tym inwestycyjne			w tym inwestycyjne			w tym inwestycyjne		
	ogółem	na 1 miesz.	ogółem	na 1 miesz.	ogółem	na 1 miesz.	ogółem	na 1 miesz.	ogółem	na 1 miesz.	ogółem	na 1 miesz.
Powiat kartuski	5 470 150,88	4 756 412,39	1 013 346,18	6 936 758,63	5 405 617,78	49,10	4 504 011,86	40,14	86 781,28	0,76	3 308 620,93	28,5226
Chmielno	1 100 839,97	43 128,59	1 703 35,32	237 743,74	1 100 839,97	168,40	43 128,59	6,54	-	-	-	-
Kartuzy	-	53 898,59	240 994,00	3 798 268,84	-	-	-	-	-	-	1 844 788,32	57,7308
Przodkowo	1 048 612,20	1 478 093,98	5 998,00	1 419 000,71	1 048 612,20	150,34	1 455 221,98	204,27	-	-	1 419 000,71	191,602
Sierakowice	3 048 373,03	374 488,15	31 531,30	671 034,33	3 048 373,03	183,46	374 488,15	22,13	31 531,30	1,85	30 342,47	1,74985
Somorino	64 533,10	50 922,00	66 013,67	244 594,64	-	-	-	-	-	-	14 489,43	1,51373
Stężycza	153 945,58	0,00	195 011,74	270 184,40	153 945,58	17,51	-	-	55 249,98	6,12	-	-
Sulęczyno	-	30 632,94	67 112,24	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Żukowo	53 847,00	272 5248,14	236 349,91	295 931,97	53 847,00	2,09	2 631 173,14	97,83	-	-	-	-

Źródło – Источник – Source: Bank Danych Lokalnych GUS, www.stat.gov.pl/bdl, dostęp 4.07.2015 r. Wykazy finansowe referatów finansowo-księgowych i podatkowych urzędów gmin powiatu kartuskiego. Opracowanie własne

DZIAŁANIA NA RZECZ ROZWOJU TURYSTYKI W RAMACH REGIONAL- NEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO DLA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Źródłami finansowania Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego (RPO WP) są środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i towarzyszące im współfinansowanie krajowe. Celem strategicznym RPO WP jest przede wszystkim „poprawa konkurencyjności gospodarczej, spójności społecznej i dostępności przestrzennej województwa przy zrównoważonym wykorzystaniu specyficznych cech potencjału gospodarczego i kulturowego regionu oraz przy pełnym poszanowaniu jego zasobów przyrodniczych”¹. Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez podniesienie konkurencyjności i wdrażanie nowych rozwiązań w gospodarce, poprawę atrakcyjności inwestycyjnej miast i poprawę powiązań między nimi. Ważne z punktu widzenia problematyki podjętej w niniejszej publikacji jest również zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej i turystycznej, a także przełamywanie barier strukturalnych na obszarach o niższym potencjale rozwojowym.

Dnia 2 października 2007 r. została przyjęta pierwsza wersja RPO WP w związku z decyzją Komisji Europejskiej z dnia 4 września 2007 r. w sprawie przyjęcia w ramach pomocy wspólnotowej programu operacyjnego Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Jest ona jednym z programów operacyjnych składających się na system wdrażania Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (NSRO). Od 2010 r. trwały prace zmierzające do zmiany tego programu. W dniu 28 listopada 2011 roku Komisja Europejska zatwierdziła zmianę Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007–2013. Zmiana ta została zaakceptowana przez Komisję Europejską w wersji zaproponowanej przez Zarząd Województwa Pomorskiego, jako pierwsza ze wszystkich 16 regionalnych programów operacyjnych w Polsce.

Omawiany program obejmuje pomoc finansową w zakresie aż dziesięciu osi priorytetowych, wśród których znalazły się: „Rozwój i innowacje

małego i średniego przedsiębiorstwa”, „Społeczeństwo wiedzy”, „Funkcje miejskie i metropolitalne”, „Regionalny system transportowy”, czy „Środowisko i energetyka przyjazna środowisku”. Najważniejszą osią (szóstą), z punktu widzenia niniejszego opracowania jest oczywiście „Turystyka i dziedzictwo kulturowe”. Niestety, według danych Departamentu Programów Regionalnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego w Gdańsku, wysokość dofinansowania tego priorytetu wynosi jedynie 5% (dla przykładu oś pierwsza ma dofinansowanie rządu 19%). Pozostałe osie, które również pośrednio wpływają na rozwój społeczno-ekonomiczny oraz turystyki w regionie, to: „Ochrona zdrowia i system ratownictwa”, „Lokalna infrastruktura podstawowa”, „Lokalna infrastruktura społeczna i inicjatywy obywatelskie” i „Pomoc techniczna”. Z danych UMWP w Gdańsku wynika, iż do końca 2013 r. podpisano aż 14 umów o dofinansowanie w ramach wspomnianego programu (tab. 2).

Większość z nich (9) podpisano po 2011 r. Łączna wartość wszystkich projektów wyniosła 49 200 857,89 zł, natomiast dofinansowanie pochodzące z Unii Europejskiej opiewało na kwotę 33 517 115,71 zł.

Wśród wszystkich wymienionych w tabeli, najważniejszym pod względem finansowym, bo wyznaczonym na kwotę 12 816 761,82 zł, był projekt Samorządu Województwa Pomorskiego, którego partnerem było Muzeum Historyczne Miasta Gdańska. Projekt był zatytułowany „Zintegrowany System Informacji Turystycznej Województwa Pomorskiego” i miał za zadanie utworzenie zintegrowanego systemu informacji turystycznej, obejmującego swoim zasięgiem obszar województwa pomorskiego.

Utworzony system odpowiadał za przekazywanie aktualnych i kompleksowych informacji turystycznych o całym regionie poprzez internetowy portal turystyczny oraz sieć informatów w całym regionie. Projekt ten zakładał również utworzenie Regionalnego Centrum Informacji Turystycznej, mającego pełnić funkcję „Wrót do Regionu Pomorskiego”. Głównym celem tego projektu jest rozwijanie systemu informacji turystycznej oraz promocja sieciowych produktów turystycznych.

Pozostałe projekty opiewały na niższe sumy, a wśród beneficjentów tego programu znaleźli się przedstawiciele stowarzyszeń (Stowarzyszenie Turystyczne Kaszuby), natomiast większość stanowiły jednostki samorządu terytorialnego: urzędy gmin

¹ Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego na lata 2007–2013, Departament Programów Regionalnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego w Gdańsku, www.dpr.pomorskie.eu/pl, dostęp dn. 20.03.2014 r.

Tabela 2. Wykaz projektów realizowanych w celu rozwoju turystyki w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007–2013 w powiecie kartuskim

Таблица 2. Список проектов, реализованных в целях развития туризма в рамках Региональной оперативной программы для Поморского воеводства на 2007–2013 годы в Картузском уезде

Table 2. The list of realized projects aiming at tourism development within the Regional Operational Program for Pomeranian Voivodeship in years 2007–2013 in the Kartuzy district

Lp.	Nazwa Beneficjenta	Tytuł projektu	Oś Priorytetowa	Wartość projektu ogółem [PLN]	Dofinansowanie [PLN]	w tym UE [PLN]	Data podpisania umowy
1	Barbara Pospieszna "BAPOS"	Modernizacja wyposażenia ośrodka wypoczynkowego Dworek Oleńka	1. Rozwój i innowacje w MŚP	320 250,00	131 250,00	131 250,00	2013-05-06
2	Gmina Kartuzy	"Inwestuj na Kaszubach" Portal informacyjny oraz kampania promocyjna miast Kartuzy, Bytów i Kościerzyna skierowane do inwestorów branż okolicy turystycznych.	1. Rozwój i innowacje w MŚP	504 000,00	377 999,99	377 999,99	2013-03-06
3	Samorząd Województwa Pomorskiego	Zintegrowany System Informacji Turystycznej Województwa Pomorskiego	6. Turystyka i dziedzictwo kulturowe	12 816 761,82	9 290 657,59	9 290 657,59	2012-11-15
4	Powiat Kartuski	Zintegrowany System Informacji Turystycznej: Budowa Centrów Informacji Turystycznej - Bramy Kaszubskiego Piersienia wraz z kampanią promocyjną	6. Turystyka i dziedzictwo kulturowe	12 349 129,63	7 899 931,15	7 899 931,15	2013-02-21
5	Parafia Rzymsko-Katolicka pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Kartuzach	Restauracja Refektarza oraz otoczenia XIV o w. Zespołu Poklasztorowego w Kartuzach	6. Turystyka i dziedzictwo kulturowe	4 448 671,87	3 305 359,53	3 305 359,53	2012-08-24
6	Gmina Chmielno	Budowa budynku zaplecza z sanitariatami i pomostu drewniano - stalowego w ramach tworzonego kąpieliska w Garczu	8. Lokalna infrastruktura podstawowa	693 037,53	450 474,39	450 474,39	2012-10-09
7	Gmina Sierakowice	Ocalić od zapomnienia - Rekonstrukcja zabytkowego kościoła św. Marcina w Sierakowicach wraz z budową infrastruktury towarzyszącej	8. Lokalna infrastruktura podstawowa	3 440 572,63	2 643 795,74	2 643 795,74	2012-04-05
8	Gmina Somonino	Rozbudowa Punktu Informacji Turystycznej wraz ze sceną koncertową w Ostrzycach oraz zagospodarowanie terenów plaży publicznej nad jeziorem Ostrzyckim w Gminie Somonino	8. Lokalna infrastruktura podstawowa	1 391 811,26	1 126 707,03	1 126 707,03	2010-08-11
9	Gmina Sierakowice	Ratowanie dziedzictwa kulturowego poprzez zabezpieczenie i rewaloryzację ołtarzy oraz innych zabytkowych elementów wyposażenia Kościoła św. Marcina w Sierakowicach	8. Lokalna infrastruktura podstawowa	959 075,45	623 399,04	623 399,04	2012-07-02
10	Stowarzyszenie Turystyczne Kaszuby	Żyj aktywnie, żyj zdrowo - promocja turystyki aktywnej obszaru Szwajcarii Kaszubskiej z wykorzystaniem narzędzi marketingu mobilnego	8. Lokalna infrastruktura podstawowa	243 150,00	196 052,50	196 052,50	2013-10-30
11	Gmina Żukowo	Rewitalizacja starego centrum Żukowa oraz utworzenie parku w Żukowie	8. Lokalna infrastruktura podstawowa	3 305 248,65	2 803 118,97	2 803 118,97	2013-10-30
12	Gmina Chmielno	Turystyczne zagospodarowanie jezior Kłodno i Wielkie w gminie Chmielno	8. Lokalna infrastruktura podstawowa	3 214 110,48	2 465 654,16	2 465 654,16	2010-06-21
13	Gmina Kartuzy	Budowa "Centrum Sportów Wodnych i Promocji Regionu" na Złotej Górze w Brodnicy Górnej k/Kartuz	8. Lokalna infrastruktura podstawowa	6 066 327,45	2 481 339,13	2 481 339,13	2011-01-20
14	Stowarzyszenie Turystyczne Kaszuby	Przeprowadzenie kampanii promocyjnej Nordic Walking w celu stworzenia atrakcyjnego produktu turystycznego na terenie Szwajcarii Kaszubskiej	8. Lokalna infrastruktura podstawowa	272 961,12	230 626,48	230 626,48	2010-08-03

Źródło – Источник – Source: Zestawienie danych o Regionalnym Programie Operacyjnym dla Województwa Pomorskiego na lata 2007–2013 (stan na 04.02.2014r.), Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego. Opracowanie własne

w Chmielnie, Kartuzach, Sierakowicach i Somonie, jak również Starostwo Powiatowe w Kartuzach. Beneficjentką była także osoba prywatna, prowadząca „Dworek Oleńka”, oraz Parafia Rzymsko-Katolicka p.w. Wniebowzięcia NMP w Kartuzach.

Fot. 1. Park Kamienny w Chmielnie

Фот. 1. Парк камней в Хмельно

Photo 1. Kamienny (Stone) Park in Chmielno

Źródło – Источник – Source: Gdańsk Nasze Miasto, www.gdańsk.naszemiasto.pl, dostęp dn. 4.07.2015 r.

Jednym z ciekawszych projektów było utworzenie Parku Kamiennego w ramach zadania „Turystyczne zagospodarowanie jezior Kłodno i Wielkie w gminie Chmielno” (fot. 1). Zakres prac budowlanych obejmował budowę drogi dojazdowej do jeziora Kłodno oraz placu manewrowego, a także budowę „Rzeki Kamieni” (swobodnej kompozycji głazów, kamieni i rzeźb na przygotowanym podłożu gruntowym i poprzerastanych niską zielenią) oraz budowę mola. Natomiast wokół jeziora Wielkiego wybudowano ścieżki, chodniki, plac zabaw dla dzieci oraz amfiteatr na wodzie, parking, boisko i miejsca do plażowania².

Warto wspomnieć, ze względu na wprowadzenie innowacyjnych specjalizacji, o projekcie „Żyj aktywnie, żyj zdrowo – promocja turystyki aktywnej obszaru Szwajcarii Kaszubskiej z wykorzystaniem narzędzi marketingu mobilnego”. Projekt obejmował swym zakresem m. in. zebranie informacji o turystyce aktywnej i wydanie publikacji, utworzenie strony internetowej turystyki aktywnej oraz stworzenie znaku turystyki aktywnej na bazie QR Code³. Koncepcja obejmowała również promocję turystyki aktywnej na terenie Szwajcarii Kaszubskiej, np. poprzez udział w targach turystycznych oraz wykonanie elementów reklamowych.

² Biuletyn Informacji Publicznej gminy Chmielno, www.bip.chmielno.pl, dostęp dn. 21.11.2014 r.

³ QR – z ang. *quick response*, czyli „szybka odpowiedź”

PRZEDSIĘWZIĘCIA WSPIERAJĄCE ROZWÓJ TURYSTYKI W RAMACH PROGRAMU OPERACYJNEGO KAPITAŁ LUDZKI

Program Operacyjny Kapitał Ludzki (PO KL) jest jednym z elementów systemu realizacyjnego Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (NSRO) 2007–2013. Ramy Odniesienia pełnią funkcję jednostki, która tworzy warunki do wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, która zapewni wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej oraz przestrzennej.

Celem strategicznym NSRO jest realizacja sześciu tzw. celów horyzontalnych, na które składają się: poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa, poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej, a także budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski. Pozostałymi celami, równie istotnymi z punktu widzenia rozwoju regionów, są: podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej oraz wyrównanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich⁴.

Środki finansowe PO KL zostały podzielone na dziesięć osi priorytetowych, wśród których znalazły się: oś dotycząca zatrudnienia i integracji społecznej (oś I), oś rozwoju zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawy stanu zdrowia osób pracujących (oś II). Kolejną, trzecią osią była „Wysoka jakość systemu oświaty”. Pozostałe osie to: „Szkolnictwo wyższe i nauka”, „Dobre rządzenie”, „Rynek pracy otwarty dla wszystkich”, „Promocja integracji społecznej”, „Regionalne kadry gospodarki”, „Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach”, a także powtarzana w części pozostałych programów „Pomoc techniczna”.

⁴ Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, www.pomorskie.eu, dostęp dn. 21.03.2014 r.

W ramach PO KL na terenie powiatu kartuskiego realizowano trzy projekty, do których umowy podpisano w latach 2010–2011. Działania dotyczyły VIII Osi Priorytetowej, poddziałań 8.1.1 i 8.1.2 (tab. 3). Wartość projektów wyniosła 5 282 664,50 zł, a cała kwota została pokryta przez Państwo ze środków Unii Europejskiej.

Głównym celem pierwszego projektu pt. „Akademia Euro”, który realizowany był na terenie całego województwa pomorskiego, było podniesienie kompetencji językowych i interpersonalnych oraz zdolności adaptacyjnych grupy 500 osób do rosnących oczekiwań rynku pracy. Oczekiwania te były związane ze zmianą, jaką było pojawienie się nowych grup klientów: turystów zagranicznych, w związku z organizacją w Polsce UEFA EURO 2012.

Drugi projekt pt. „Już dziś nastaw się na sukces EURO 2012 – nasze kwalifikacje, nasza wygrana”, którego bezpośrednim beneficjentem była Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna a partnerem Agencja Rozwoju Gdyni Sp. z o.o., także realizowany był na terenie woj. pomorskiego. Celem podstawowym projektu było przeprowadzenie szkoleń wśród 604 osób zatrudnionych w środowis-

ku okółoturystycznym na terenie województwa pomorskiego.

W ramach projektu zorganizowano m. in. szkolenia: „Akademia marketingu miejsc”, „Ustawa o usługach turystycznych oraz budowanie pakietów turystycznych”, „Nowoczesny marketing atrakcji turystycznych”, „Sprzedaż i wspomaganie sprzedaży przez Internet dla sektora turystyki”. Przeprowadzono również szkolenia dotyczące efektywnego *Public Relations*, marketingu narracyjnego, marketingu wydarzeń, a także cykl szkoleń z zakresu profesjonalnej obsługi turysty oraz zarządzania bezpieczeństwem imprez masowych.

Projekt pt. „Wanoga od rolnictwa do turystyki” Kaszubskiego Uniwersytetu Ludowego realizowano na terenie dwóch powiatów: kartuskiego oraz kościerskiego. Projekt ten miał na celu wsparcie szkoleniowo-doradcze dla rolników i domowników pochodzących z gospodarstw niskotowarowych. Jego celem było przekwalifikowanie osób w zakresie prowadzenia różnych form rekreacji w sektorze turystyki wiejskiej, m.in.: turystyki konnej, kuchni regionalnej, aktywnych form wypoczynku oraz rękodzieła.

Tabela 3. Wykaz projektów zrealizowanych w celu rozwoju turystyki w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w powiecie kartuskim

Таблица 3. Перечень реализованных проектов по развитию туризма в рамках Оперативной программы „Человеческий капитал” в Картузском уезде

Table 3. The list of realized projects aiming at touristic development within Operational Program Human Resources in the Kartuzy District

Lp.	Nazwa beneficjenta	Tytuł projektu	Wartość projektu (PLN)	Dofinansowanie (PLN)	Data podpisania pierwotnej umowy o dofinansowanie projektu
1	Akademia Euro	PL.2012 sp. z o.o.	2 428 463,63	2 428 463,63	21.07.2011
2	Już dziś nastaw się na sukces EURO 2012 – nasze kwalifikacje, nasza wygrana	Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna	1 554 046,15	1 554 046,15	02.06.2010
3	Wanoga od rolnictwa do turystyki	Kaszubski Uniwersytet Ludowy	1 300 154,72	1 300 154,72	29.09.2010

Źródło – Источник – Source: Zestawienie danych o Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki (stan na 04.02.2014 r.), Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego. Opracowanie własne.

ROLA PROGRAMU ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH NA LATA 2007–2013 W ROZWOJU TURYSTYKI REGIONU

W wyniku przystąpienia do Unii Europejskiej Polska stała się beneficjentem znacznych środków strukturalnych przeznaczonych na wsparcie wsi i rolnictwa (KIRYLUK-DRYJSKA, 2010). W latach 2004–2006 realizowane były dwa programy: Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004–2006 (PROW 2004–2006) oraz Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich, 2004–2006” (SPO ROL). Jednym z działań wdrażanych w ramach SPO ROL był Pilotażowy Program Leader+ (PP Leader+). Jego zadaniem było pobudzenie aktywności środowisk wiejskich i ich zaangażowanie w tworzenie oraz realizację lokalnych strategii rozwoju. Dzięki PP Leader+, w latach 2004–2006 powstało 149 Lokalnych Grup Działania (LGD). Wspomniane grupy swoją działalnością objęły obszar zamieszkały przez blisko 7 mln osób na terenie całej Polski⁵.

Podstawę realizacji wsparcia w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 stanowi koncepcja wielofunkcyjności rolnictwa i obszarów wiejskich. Krajowy Plan Strategiczny Rozwoju Obszarów Wiejskich określił podstawowe cele w ramach realizacji tego programu. Są nimi w szczególności: wzmocnienie ekonomiczne gospodarstw rolnych i wzrost konkurencyjności sektora rolno-spożywczego. Dodatkowo podejmowane działania powinny zapewnić zróżnicowanie działalności gospodarczej na wsi w celu tworzenia alternatywnych źródeł dochodów mieszkańców. Natomiast ogólne i szczegółowe cele PROW zgodne są z celami określonymi przez Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 (w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz z potrzebami i problemami polskiej wsi.

Działania omawianego programu realizowane są w czterech głównych osiach priorytetowych. Pierwsza oś dotyczy poprawy konkurencyjności sektora rolnego i leśnego. W ramach tej osi organizowane są m. in. szkolenia zawodowe dla osób

zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie, wypłacanie rent strukturalnych, działania informacyjne i promocyjne i wiele innych. Druga oś, o nazwie „Poprawa środowiska i obszarów wiejskich” wspiera gospodarowanie na terenach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach, a także zadrzewia grunty rolne i inne niż rolne. W ramach tej osi funkcjonuje także program rolnośrodowiskowy. „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej” jest osią, w ramach której realizowane są cztery cele, tj. różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, rozwój podstawowych usług dla gospodarki i ludności wiejskiej oraz odnowa i rozwój wsi. W ramach czwartej osi, LEADER, realizuje się wdrażanie lokalnych strategii rozwoju, projektów współpracy oraz funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja. W ramach opisywanego projektu w zakresie rozwoju turystyki na terenie powiatu kartuskiego podpisano umowy wchodzące w skład dwu osi: trzeciej i czwartej.

W zakresie osi trzeciej, czyli „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej”, działanie 313 „Odnowa i rozwój wsi” w okresie od 2007 do 2013 r. podpisano 16 umów, z czego połowę po 2011 r. Wartość projektów w tym poddziałaniu wyniosła łącznie 7 605 524,47 zł, w tym kwota dofinansowania ze środków Unii Europejskiej opiewała na 3 517 649,00 zł. Wśród różnych celów przyznania dotacji znalazły się w tym poddziałaniu m. in. poprawa jakości życia na obszarach wiejskich poprzez budowę parkingu w gminie Chmielno. W wyniku zrealizowania tego projektu będą mogły być zaspokojone potrzeby społeczne i kulturalne mieszkańców wsi oraz możliwe będzie promowanie wsi. Ten i podobne projekty realizowane w tym poddziałaniu wymieniono w tab. 4.

W ramach czwartej osi PROW – LEADER, działanie 413: „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju dla tzw. ‘małych projektów’” podpisano aż 74 projekty, których wartość wyceniono na kwotę 2 601 492,67 zł. Większość umów – 49 (66,2%) podpisano po 2011 r. Koszt dofinansowania ze środków Wspólnoty wyniósł 1 657 081,69 zł.

W poddziałaniu tym występowały dwie kategorie zakresu operacji. W pierwszym przypadku zakres projektów obejmował utworzenie lub modernizowanie bazy informacji turystycznej oraz stron internetowych, jak również przygotowanie

⁵ Oś IV PROW 2007–2013 – Lokalne Grupy Działania i Lokalne Strategie Rozwoju, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, 2009.

Tabela 4. Wykaz projektów zrealizowanych w celu rozwoju turystyki w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 (III Oś Priorytetowa, działanie 313) w powiecie kartuskim

Таблица 4. Список проектов, реализованных в целях развития туризма в рамках Программы развития сельских районов на 2007–2013 годы (Приоритетная ось III, действие 313) в Картузском уезде

Table 4. The list of realized projects aiming at tourism development within Rural Development Program in years 2007–2013 (III Priority axis, effect 313) in the Kartuzy district

Lp.	Nazwa Beneficjenta	Tytuł operacji	Wartość projektu ogółem (PLN)	Dofinansowanie ze środków UE (PLN)	Rok podpisania umowy
1	Gmina Chmielno	Budowa parkingu oraz zejścia dla pieszych celem umożliwienia mieszkańcom kosztystania z terenów rekreacyjnych nad jeziorem Wielkim w Miechucinie	94 143,02	37 426,00	2014
2	Gminny Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji	Zagospodarowanie terenów wokół jeziora Kłodno na terenie Gminy Chmielno	469 425,82	288 581,00	2010
3	Gmina Żukowo	Budowa centrum kulturalno-sportowego w Małkowie	674 399,73	272 169,00	2010
4	Gmina Przdokowo	Poprawa standardu i zapewnienie bezpieczeństwa w infrastrukturze sportowo-rekreacyjnej (boiska i place zabaw) we wszystkich miejscowościach gminy Przdokowo	576 891,55	234 887,00	2010
5	Gmina Chmielno	Przebudowa, rozbudowa, nadbudowa budynku remizy OSP wraz ze zmianą sposobu użytkowania części budynku na funkcje świetlicy wiejskiej i związane z nią pomieszczenia biurowe	749 445,89	329 753,00	2010
6	Gminny Ośrodek Kultury w Sulęczynie	Rozbudowa Gminnego Ośrodka Kultury w Sulęczynie na działce nr 318/2	442 747,99	272 181,00	2011
7	Gmina Chmielno	Przebudowa schroniska na świetlicę wiejską wraz z zapleczem dla mieszkańców sołectwa Borzestowska Huta	937 475,98	381 087,00	2014
8	Gminny Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji	Integracja mieszkańców sołectwa Przewóz poprzez budowę świetlicy wraz z zapleczem w miejscowości Maks	898 936,07	500 000,00	2014
9	Gmina Chmielno	Zagospodarowanie centrum wsi Kożyczkowa poprzez remont oraz budowę chodników wraz z infrastrukturą i małą architekturą	193 258,00	107 238,00	2014
10	Gmina Stężycza	Aktywizacja i integracja mieszkańców Gminy Stężycza poprzez budowę placów zabaw oraz boiska w miejscowościach Stężycza, Klukowa Huta, Kamienica Szlachecka i Borucino	388 000,00	157 723,00	2011
11	Gmina Sulęczyno	Rozbudowa i przebudowa świetlicy wiejskiej w budynku remizy OSP w Kistowie	244 977,25	112 135,00	2011
12	Gmina Somonino	Adaptacja budynku gminnego na świetlicę wraz z budową placu zabaw w miejscowości Kaplica	233 298,99	142 255,00	2013
13	Gmina Somonino	Budowa placów zabaw w Kameli, Borczu i Połączynie	93 416,04	56 961,00	2013
14	Gmina Przdokowo	Poprawa standardu w infrastrukturze rekreacyjnej we wszystkich miejscowościach Gminy Przdokowo poprzez wyposażenie placów zabaw w urządzenia zabawkowe i sportowe.	211 851,18	86 118,00	2012
15	Gmina Przdokowo	Poprawa warunków wypoczynku mieszkańców wsi Przdokowo poprzez urządzenie ciągu spacerowego wokół jeziora Księżę.	198 835,90	80 827,00	2013
16	Gmina Sierakowice	Budowa kompleksu sportowo-rekreacyjnego w miejscowości Kamienica Królewska.	1 198 421,06	458 308,00	2011

Źródło – Источник – Source: Zestawienie danych o Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013, III Oś Priorytetowa, działanie 313 (stan na 04.02.2014r.), Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego.

Opracowanie własne.

Tabela 5. Wykaz projektów zrealizowanych w celu rozwoju turystyki w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 (IV Oś Priorytetowa, działanie 413_313) w powiecie kartuskim
 Таблица 5. Перечень проектов, осуществляемых в целях развития туризма в рамках Программы развития сельских районов на 2007–2013 гг. (Приоритетная ось IV, действие 413_313) в Картузском повяте
 Table 5. The list of realized projects aiming at tourism development within Rural Development Program in years 2007–2013 (IV Priority axis, effect 413_313) in the Kartuzy district

Lp.	Nazwa Beneficjenta	Tytuł operacji	Wartość projektu (PLN)	Dofinansowanie ze środków UE (PLN)	Rok podpisania umowy
1	Gmina Przdkowo	Zagospodarowanie terenów turystyczno-rekreacyjno-sportowych w Przdkowie poprzez wybudowanie sceny i urządzenie parku	523 896,60	338 544,00	2011
2	Gmina Żukowo	Żukowski Park Edukacyjno-Rekreacyjny „Nad Jeziorkiem”	699 391,32	454 888,00	2014
3	Gmina Sierakowice	Budowa kompleksu sportowo-rekreacyjnego w miejscowości Szklana	123 607,35	71 588,00	2013
4	Gmina Chmielno	Integracja mieszkańców wsi Chmielno i Zawory poprzez budowę ciągu pieszego	344 939,67	210 365,00	2011
5	Stowarzyszenie Jesteśmy Razem	Budowa placu zabaw pod nazwą „Stolemowi plac” przy Szkole Podstawowej w Somoninie	75 607,88	59 579,00	2011
6	Gmina Stężyca	Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez budowę palcu zabaw w miejscowości Gołubie	61 603,32	40 067,00	2011
7	Gmina Kartuzy	Budowa parku rekreacyjno-naukowego w Kaliskach, gmina Kartuzy	550 587,90	358 105,00	2014
8	Kaszubska Fundacja Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych „Podaruj Trochę Słońca”	Stworzenie centrum rekreacji w Sikorzynie poprzez zagospodarowanie terenu i budowę placu zabaw	320 280,40	256 224,00	2011
9	Gmina Stężyca	Budowa hangaru na sprzęt wodny w miejscowości Borucino.	388 392,14	252 612,00	2013
10	Gmina Sulęczyń	Park Edukacyjno-Rekreacyjny w Mściszewicach	751 855,96	475 940,00	2014
11	Gmina Przdkowo	Wykonanie ścieżek edukacyjno-rekreacyjnych w miejscowościach Gminy Przdkowo	580 472,88	374 976,00	2014
12	Gmina Sierakowice	Budowa skateparku przy ulicy Kubusia Puchatka	394 644,00	197 090,00	2011

Źródło – Источник – Source: Zestawienie danych o Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013, IV Oś Priorytetowa, działanie 413_313 (stan na 04.02.2014r.), Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego. Opracowanie własne.

i wydanie folderów informacyjnych. Za pomocą tych projektów możliwe było także wydawanie rozmaitych publikacji dotyczących obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju.

Do drugiej kategorii projektów zaliczano bu-

dowę, odbudowę, przebudowę oraz remont połączony z modernizacją, zagospodarowaniem lub oznakowaniem obiektów małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej. Zakresem operacji tych projektów było również wyposażenie obiektów peł-

niących funkcje turystyczne i rekreacyjne, z wyłączeniem hoteli, moteli, pensjonatów oraz bazy gastronomicznej. Ze względu na obszerność zgromadzonego materiału tabela z wyszczególnionymi projektami znajduje się w załączniku 12.

Projekty przygotowane w celu rozwoju turystyki w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 realizowane także były w IV Osi Priorytetowej Leader, działaniu 413_313 pt. „Odnowa i rozwój wsi” (tab. 5). W ramach tego poddziałania na terenie powiatu kartuskiego zrealizowano do lutego 2014 roku 12 projektów.

Wspomniane projekty dotyczyły modernizacji infrastruktury wykorzystywanej nie tylko w turystyce, lecz także zmierzały do poprawy jakości życia mieszkańców. Wartość wszystkich projektów w tym poddziałaniu opiewała na kwotę 4 815 279,42 zł, a suma dofinansowania ze środków UE wyniosła 3 089 978,00 zł.

WPŁYW PROGRAMU OPERACYJNEGO „ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ SEKTORA RYBOŁÓSTWA I NADBRZEŻNYCH OBSZARÓW RYBACKICH 2007–2013” NA ROZWÓJ TURYSTYKI REGIONU

Program Operacyjny „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013” został stworzony w celu propagowania trzech celów głównych, którymi były: racjonalna gospodarka żywymi zasobami wód i poprawa efektywności sektora rybackiego; podniesienie konkurencyjności polskiego rybołówstwa morskiego, rybackstwa śródlądowego i przetwórstwa ryb; poprawa jakości życia na obszarach zależnych od rybackstwa. Program jest spójny z generalnym celem polskiej polityki rybackiej, który brzmi: „Racjonalna gospodarka żywymi zasobami wód i poprawa efektywności sektora rybackiego, podniesienie konkurencyjności polskiego rybołówstwa i przetwórstwa rybnego oraz trwała obecność gospodarki rybnej w gospodarce narodowej. Produkty rybołówstwa oraz chowu i hodowli ryb, produkty przetwórstwa powinny odpowiadać zapotrzebowaniu rynku krajowego pod względem ceny i jakości oraz powinny być konkurencyjne na rynkach zagranicznych”⁶.

Program ten obejmował pięć osi priorytetowych,

które zakładały szereg działań zmierzających ku poprawie rozwoju rybackstwa i rybołówstwa. Pierwszą oś priorytetową dotyczyła rozdysponowania środków na rzecz dostosowania flory rybackiej. Drugą wiązała się z akwakulturą, rybołówstwem śródlądowym, przetwórstwem i obrotem produktami rybołówstwa i akwakultury. W ramach trzeciej osi priorytetowej wspierane było polepszenie organizacji sektora rybackiego, np. poprzez ustanawianie oraz restrukturyzację uznanych organizacji producenckich. Wspierane były również działania innowacyjne, projekty pilotażowe i wymiana doświadczeń, jak również realizacja szeroko zakrojonych kampanii informacyjnych o spożyciu ryb i sektorze rybackstwa w celu zwiększenia średniego spożycia w przeliczeniu na mieszkańca. Program zakładał również „Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybackstwa” – oś czwarta oraz „Pomoc techniczna” (oś V)⁷.

W ramach opisanego wyżej projektu zrealizowano aż 90 zadań na terenie powiatu. Wbrew tytułowi projektu, zadania przyczyniły się m. in. do ochrony jezior oraz ich zagospodarowania, dzięki czemu możliwe jest lepsze wykorzystanie akwenów m. in. poprzez poprawę dostępu do nich przez turystów, w tym wędkarzy oraz innych osób. Wartość wszystkich projektów oszacowano na kwotę 31 898 866,79 zł, natomiast dofinansowanie z UE wyniosło 7 284 780,04 zł.

Jednym z ciekawszych projektów było wybudowanie trasy turystycznej wraz ze ścieżką edukacyjną, łowiskami dla wędkarzy oraz miejscami wypoczynkowo-biwakowymi nad jeziorami Mienino i Czarne w Łyśniewie na terenie gminy Sierakowice (fot. 2).

Realizacja projektu obejmowała w szczególności utworzenie dla wędkarzy pomostów oraz ogólnodostępnych miejsc przystosowanych do rekreacji i wypoczynku nad jeziorem Mienino oraz wyznaczono miejsca postojowe, a także wybudowano drewnianą wiatę z miejscem do ważenia ryb nad jeziorem Czarnym. Na tym terenie znajduje się także specjalne miejsce na ognisko. Istotnym elementem projektu była również przebudowa istniejącej drogi na ciąg pieszo-jezdny wraz ze ścieżką turystyczno-edukacyjną, która łączący ze sobą obydwie jeziora.

⁶ Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich. Projekt. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, www.fundusze-strukturalne.gov.pl, dostęp dn. 22.03.2014 r.

⁷ Opis Programu „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013”, Portal Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, www.minrol.gov.pl, dostęp dn. 22.03.2014 r.

Fot. 2. Zagospodarowanie turystyczne nad jeziorami Mienino w Łyśniewie na terenie gminy Sierakowice
 Фот. 2. Развитие туризма на озере Миенино и в Лысьневе на территории общины Сераковице
 Photo 2. Touristic development to the lakes: Mienino in Łyśniewo in the commune of Sierakowice
 Źródło – Источник – Source: Zbiory Urzędu Gminy w Sierakowicach, Lokalna Grupa Rybacka Kaszuby, www.lgrkaszuby.pl, dostęp dn. 4.07.2015 r.

PODSUMOWANIE

Prowadzone badania dotyczące roli środków pomocowych w rozwoju turystyki regionu kaszubskiego na przykładzie powiatu kartuskiego wskazują na istotne różnice w zakresie dostępności do środków budżetowych Unii Europejskiej.

W latach 2006–2009 z budżetu Unii Europejskiej do powiatu kartuskiego przekazano środki pomocowe, które maksymalnie wyniosły około 6,9 mln zł w 2009 r. Należy podkreślić, że oprócz aspektu finansowego, ważna jest również motywująca i edukacyjna rola funduszy w odniesieniu do mieszkańców środowisk lokalnych.

Realizowane programy unijne przyczyniły się do rozwoju infrastruktury powiatu kartuskiego, co w konsekwencji poprawiło możliwości rozwoju turystyki i rekreacji na omawianym terenie. Podejmowane inicjatywy umożliwiły także rozwój kapitału ludzkiego, co również ma ogromne znaczenie dla rozwoju, nie tylko pod względem turystycznym, ale ogólnie społeczno-gospodarczego prezentowanego regionu.

Analizy dowiodły, że poziom rozwoju społeczno-gospodarczego nie jest decydującym czynnikiem w różnicowaniu wielkości pozyskanych funduszy unijnych przez mieszkańców i samorządy.

Kompleksowe wsparcie, jakie oferuje polityka obszarów wiejskich, jest niezmiernie istotnym ele-

mentem wsparcia publicznego, które powinno być kontynuowane w celu osiągnięcia trwałego rozwoju, umożliwiającego utrzymanie żywotności obszarów wiejskich (CZAPIEWSKA, 2011).

LITERATURA

- Augustowski B., Sylwestrzak J., 1979: Zarys budowy geologicznej i rzeźba terenu. W: Augustowski B. (red.): Pojezierze Kaszubskie. Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Ossolineum, Gdańsk: 49–71.
- Czapiewska G., 2011: Możliwości rozwojowe rolnictwa w ramach realizacji programu Wspólnej Polityki Rolnej na obszarach wiejskich powiatu bytowskiego. *Słupskie Prace Geograficzne*, 8: 15–26.
- Jażewicz I. 2009: Funkcjonowanie małych miast Pomorza Środkowego w okresie transformacji systemowej. *Akademia Pomorska w Słupsku*, Słupsk: 152 s.
- Jażewicz I., Zienkiewicz A., 2017: Uwarunkowania rozwoju osadnictwa letniskowego w powiecie kartuskim Kaszubach, *Prace i Studia Geograficzne*, 62, 2: 89–108.
- Kiryłuk-Dryjska E., 2010: Alokacja środków Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004–2006 w regionach o różnym potencjale ekonomicznym – wyniki symulacji modelowych. W: Kacprzak E., Kołodziejczak A. (red.): Rola środków Unii Europejskiej w rozwoju obszarów wiejskich. *Studia Obszarów Wiejskich*, 24. Warszawa: 58–68.
- Kozak M., 2001: Wsparcie Unii Europejskiej na rzecz rozwoju regionalnego w Polsce w latach 1989–1999. *Studia Regionalne i Lokalne*, 1(5): 145–158.
- Pirozhnik I. 2006: Rozwój drobnej przedsiębiorczości na Białorusi i cechy jej układu przestrzennego. *Przedsiębiorczość – Edukacja*, 12: 134–148.
- Śliwka M., 2016: Wpływ środków pomocowych z Unii Europejskiej na kondycję gospodarczą w Polsce w latach 2007–2013. *Ekonomia Międzynarodowa*, 14: 169–181.
- Zienkiewicz A., 2016: Rozwój funkcji turystycznej w powiecie kartuskim (m-pis rozprawy doktorskiej, promotor: dr hab. Iwona Jażewicz, prof. AP, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, UW, Warszawa).
- Zienkiewicz A., 2017: Rola czynników otoczenia instytucjonalnego w zagospodarowaniu turystycznym etnoregionu kaszubskiego. *Acta Geographica Silesiana*, 11/4 (28) WNoZ UŚ, Sosnowiec: 71–84.

Wpłynął do redakcji: 4 września 2018

Поступила в редакцию: 4 сентября 2018

Received: 4 September 2018